

**ЖЕНЕВСКА КОНВЕНЦИЈА
О ПОБОЉШАЊУ СУДБИНЕ ВОЈНИХ РАЊЕНИКА
У РАТУ (1864)
Поводом 140 година од приступања Србије Конвенцији**

Апстракт

Пре век и по Србија је ушла у чланство изузетно важног међународног споразума из материје ратног и хуманитарног права – Женевске конвенције о побољшању судбине војних рањеника у рату (1864).

У уводном делу аутор се осврће на зачетке хуманитарних правила у антици и средњем веку, све до XIX века. Такође, са позивом на ратове у XIX в. који су услед повећања бројности армија и нових, много убојитијих средстава ратовања имали огромне жртве, он показује да су у том периоду сазреле објективне потребе да се на универзалном плану регулише заштита рањеника и болесника у рату

Други део рада односи се на Женевску конвенцију из 1864., историјску позадину њеног закључења, садржину најважнијих решења и даљи ток развоја међународног хуманитарног права.

Треће део посвећен је значају Конвенције. Ту аутор указује на утицај тог споразума на унутрашње прописе држава, на развој међународног хуманитарног права и, посебно, на праксу, али и на развој културе људских права. Посебно су занимљива места на којима аутор указује на утицај Конвенције на развој релевантног права тадашње Кнежевине Србије, као и на, по много чему, невероватан пример примене принципа Конвенције од стране Србије у рату против Бугарском (1885).

Општи закључак аутора је да се не треба заваравати да кршења Женевске конвенције и њених принципа није било. Ипак, општа слика је несумњиво позитивна. Довољно је само замислити како би изгледао свет без Конвенције из 1864. и Женевских конвенција које су за њом уследиле. И даље би се ратовало, али жртве и њихове патње били би много већи.

Кључне речи: *Међународно право, Женевске конвенције, Жртве рата, Рат*

¹ Редовни професор, Факултет пословно-индустријски менаџмент и право, Универзитет „Унион – Никола Тесла“, Београд, mail: krivokapicboris@yahoo.com.

1. Увод

Мада у том тренутку још није била формално суверена (то ће постати тек на Берлинском конгресу 1878) Србија је 24.3.1876, дакле пре 140 година, ушла у круг чланица Женевске конвенције о побољшању судбине војних рањеника у рату.

То је и повод да се подсетимо на тај изузетно важан међународни споразум, оно што је довело до његовог усвајања, али и на занимљива питања која се непосредно тичу тадашње Србије, њеног законодавства и праксе.

2. Зачеци хуманитарних правила

Читава људска историја обележена је ратовима и са тим повезаним страдањима.

И премда се, нажалост, суочавамо са безброј примера ужасне окрутности и нељудскости, исто тако су забележени многи случајеви хуманог поступања према непријатељским болесницима и рањеницима, заробљеницима и сл.² Штавише, са пуно основа може се рећи да се није радило само о изненадним поривима човечности појединих војних команданата, већ да су практично одувек постојала одређена мање или више развијена правила онога што данас називамо ратним и хуманитарним правом.

Ова правила могу се наћи у свим епохама и културама. Зависно од случаја, забрањивала су употребу одређених, посебно нечовечних оружја, коришћење нечасних метода борбе и слично, а понекад су и изричито прописивала конкретне облике заштите оних људи које данашњим речником називамо жртвама рата.³

Тако још у VI в. пре н. е. чувени кинески стратег Сун Цу у својој књизи «Умеће ратовања» пише да: „Према заробљеним војницима треба се опходити човечно и бринути о њима“.⁴ Уосталом, у Кини су у тзв. периоду зараћених држава (од V в. пре н.е. до уједињења

² Више: В.Кривокапић, „The Position of People in Slave Owning and Feudal Societies“, *Megatrend revija – Megatrend Review* 2/2014, 3-34.

³ За развој ратног и хуманитарног права види: Е.Нис, *Порекло међународног права*, Београд 1895, 205-287; L.S.Howard, „History of the law of war on land“, *International Review of the Red Cross* 838/2000, 339-350; К.Обрадовић, М.Шаховић М.Деспот, *Међународно хуманитарно право*, Београд 2002, 56-169; В.Кривокапић, *Међународно право – корени, развој, перспективе*, Београд 2006, 28-30, 43-44; Н Sheng, „The Evolution of Law of War“, *Chinese Journal of International Politics*, 2/2006, 267-301; В.Јончић, *Међународно хуманитарно право* Београд 2010, 17-74; З.Радивојевић, „Порекло међународног хуманитарног права“, *Зборник Правног факултета у Нишу* 58/2011, 85-102.

⁴ Сун Цу: *Умеће ратовања*, Београд, Глава II „Покретање рата“, тачка 17, 27.

Кине 221. н.е.) постојала правила ратовања која су поштована од стране свих седам зараћених феудалних држава („седам сила“) а која су, поред осталог, подразумевала повољан однос према ратним заробљеницима, то да се не дирају стари људи и слично.

Са друге стране, индијски законик Ману (IV в. пре н.е.) утврђује да се морају поштедети земљорадници, они који моле за милост, да се не смеју убијати изнурени противници, они који спавају или се предају, да се не сме рађавати човек чије тело није покривено оклопом, да не смеју да се убијају рањеници, све до тога да не сме да се гони непријатељ који бежи.⁵

И у Средњем веку, постојала су одређена правила поступања у рату. У Европи је нпр. важио витешки кодекс (познат и као ритерска правила) а уз то католичка црква је у XI в. увела установу Божјег мира (*Pax Dei*) која је значила заштиту и недодирљивост у рату одређених категорија људи - свештеника, ходочасника, путника, трговаца, жена, сељака и њихове имовине.⁶ На другој страни, познато је да је султан Саладин, када је 1187. заузео Јерусалим дозволио својим љутим непријатељима - витезовима Јовановцима⁷ да остану у граду да би неговали своје рањенике и болеснике.

Уосталом, у скоро свим културама одувек је поштована недодирљивост свештеника, друида, шамана, врачева и сличних лица и оних који су под њиховом заштитом. Мада се то највероватније најчешће чинило због страха од освете божанстава, духова и сличних сила, чињеница је да су поменута лица углавном била поштеђена страхота рата. Зашто је овде битно то поменути? Зато што су у та времена ова лица, која су познавала чаробне обреде и третмане, лековите траве и сл. била, поред осталог, нека врста првог медицинског особља, које је по потреби неговало и рањенике и болеснике.

Према томе, мада је историја забележила и многобројне ратове вођене без икаквих обзира, исто тако су остали докази о томе да су постојала одређена правила онога што данас називамо хуманитарним правом. Тачно је да су она повремено више или мање кршена, али је исто тако несумњиво и да су у већини случајева заиста

⁵ Више о хуманитарним аспектима ратовања код старих Индуса: S. Manoj Kumar, "Hinduism and international humanitarian law", *International Review of the Red Cross* 858/2005, 291-293.

⁶ Божји мир је важио широм Западне Европе (Француска, Немачка, Италија, Шпанија и др.). Почев од 1123. као санкција за непоштовање ових правила претила је екскомуникација. Установа Божјег мира губи се у XIII в., упоредо са јачањем централизованих држава, које су стале на пут приватним ратовима.

⁷ Припадници монашко-витешког реда светог Јована Јерусалимског, познати као витезови-хоспиталци одн. после пресељења на Малту, као Малтешки витезови.

поштована.⁸ Дакле, и наши далеки преци били су свесни нужности и дужности заштите лица која не учествују у непријатељствима - деце, жена, стараца, пустињака, ходочасника и сл., укључујући и рањенике, болеснике и ратне заробљенике.

Мада се често радило само о доброј пракси, која је могла бити више или мање изолована, тј. зависити од милости војног заповедника у чијим рукама су били животи људи, нема сумње да су се још у далекој прошлости формирала и извесна обичајна правила међународног права.⁹ Она су, разуме се, била регионалног карактера, што значи да су се понекад прилично разликовала у разним деловима света. Али – она су постојала.

Касније, са неизбежним све чешћим сусретањем и узајамним утицајем разних култура, све више се развија свест о извесним универзалним обичајним правилима ратног и хуманитарног права - о ономе што се не сме, или напротив о ономе што се мора урадити. Та правила се постепено уграђују у национална законодавства најразвијенијих земаља, па и тим путем постају све прихваћенија.

Штавише, у пракси се јављају и међународни уговори везани за поступање према рањеницима и заробљеницима. Мада су одређене *ad hoc* споразуме (картеле) војни командатни закључивали током читаве историје (нпр. споразум о прекиду борбе да би се пружила помоћ рањеницима и покупили и сахранили мртви) овде се ради о томе да се унапред или на самом почетку рата односно пред саму битку договарају одређена правила ратовања. По неким изворима, од 1551. до 1864. закључен је чак 261 међународни уговор усмерен на побољшање судбине рањеника, укључујући и оне у поморском рату.¹⁰

Па ипак, то није било довољно. Обичајна правна правила о поступању са рањеницима и болесницима не само да су била недовољно прецизна, већ су се често међусобно разликовала, због различитих традиција карактеристичних за разна подручја и културе. Уз то, чак и када су се у начелу слагале око ових правила, државе су их често тумачиле свака на свој начин. Дешавало се и да иста држава има различити однос према тим правилима у зависности од свог конкретног положаја – да ли је победила или је поражена у рату.

⁸ Да није тако, она би сасвим нестала. Свако право (правило) се понекад се крши, али само оно које се опште узев, поштује, опстаје.

⁹ Више: Б.Кривокапић, “Обичајна правна правила у међународном праву”, *Megatrend ревија – Megatrend Review* 3/2012, 35-81.

¹⁰ Нав. према: „Женевская конвенция (1864)“, *Википедия*, ru.wikipedia.org/wiki/Женевская_конвенция_1864, где се као извор наводи: В.Ф. Новицкий, *Военная энциклопедия*, СПб 1911-1915, т. 10. Овај и сви остали у овом раду наведени извори са Интернате последњи пут су консултовани 2.2.2016.

Међународни споразуми из ове области били су малобројни. Уз то они су најчешће били ограничени у смислу круга уговорница (тј. важили су само између конкретних зараћених страна) и временског домаћаја (у принципу важили су само за потребе конкретног рата).¹¹

Другим речима, све до средине XIX в. недостајали су вишестрани споразуми којима би на универзалном нивоу била извршена кодификација ове материје. Мада због сталних ратова између различитих актера долази до спонтаног уједначавања односних обичајних правила, још увек недостаје писмено, уговорно регулисање ових односа на светском нивоу, чиме би у глобалним оквирима унапред биле прецизно утврђене обавезе ратујућих страна – а самим тим и јасно дефинисана и у пракси заиста ефикасна заштита односних лица.

Уосталом, то не треба да чуди, када се зна да тек у другој половини XIX в. почиње кодификација и правила ратног права у ужем смислу (правила о законима и обичајима рата).¹²

3. Ратови у XIX веку

Читав XIX век пун је ратова (око 300!)¹³ од којих неки обимом ангажованих снага, величином жртава и разарања, значајем последица до којих су довели, и на друге начине спадају међу најкрупније и најважније у историји. Довољно је подсетити на оне који су обележили прву половину одн. средину тог века: Наполеонски ратови (низ ратова Француске 1803-1815),¹⁴ Опијумски ратови (1839-1842, 1856-1860), Кримски рат (1853-1856), Амерички грађански рат (1861-1865) и др.

Важна новина је масовност учесника, што значи и потенцијалних рањеника и ратних заробљеника. Више не ратују релативно малобројне ратничке касте (професионални ратници) већ ратови обухватају велике масе становништва, укљученог у стајаће војске, као и оног које је војсци придодато путем мобилизације, на основу опште војне обавезе.

¹¹ Примере конкретних споразума (између Француске и В. Британије 1780; између Пруске и САД, 1785. и др.) који су садржали решења о заштити ратних заробљеника за случај рата и друга релевантна решења, види код В.Јончић, *op. cit.*, 49-52.

¹² Париска декларација о поморском рату (1856), Петроградска декларација о забрани употребе одређених пројектила у рату (1868), Хашке конвенције (1899) и др.

¹³ За преглед види: *List of Wars 1800-99*, Wikipedia, http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_wars_1800%E2%80%9399.

¹⁴ У ратовима је учествовало преко 20 држава, с тим да су се неке бориле на страни Француске, (Холандија, Италија, Баварска и др.), а друге против ње (Аустрија, Русија, Пруска, Уједињено Краљевство Шпанија итд.). Сматра се да је укупно страдало између 3,4 и 6,5 милиона људи од чега војника 2,5–3,5 милиона.

Са друге стране, дошло је до наглог развоја оружја и ратне технике, посебно артиљерије и артиљеријске муниције, пешадијског брзометног ватреног оружја, нагазних мина итд. То има за последицу све већи апсолутни и процентуални број жртава, у првом реду међу припадницима оружаних снага. При томе на једног погинулог долази 3-5, па и више рањених и осакаћених.¹⁵

Коначно, управо у то време бележи се прогресивни развој релевантног националног законодавства држава. Нарочити значај имало је усвајање у САД тзв. Либеровог законика (1863), који је за то време био врло напредан и који је извршио снажан утицај на правила ратовања других држава, посебно европских.¹⁶

Све то има за последицу да се постепено јавља и уобличује свест о нужности да се некако ограничи страхоте рата, да се смање број жртава и њихове непотребне патње.

4. Прва Женевска конвенција (1864)

4.1. Конференција 1864.

Посебан значај има чињеница да је средином XIX в. један број интелектуалаца јавно сведочио о ужасним и сасвим непотребним патњама рањених војника, који су масовно остајали да леже тамо где су пали, трпећи ужасне болове и чекајући смрт. Све то само због одсуства правовремене стручне неге која би их спасила.

Обично се развој савремене хуманитарне бриге и хуманитарног права везује за оснивача Црвеног крста, Швајцарца Анрија Динана (*Henry Dunant*). Међутим, и пре њега је било оних су непосредно учествовали у збрињавању рањеника и сведочењем о њиховим

¹⁵ У XIX в. долази до наглог развоја модерних распрскавајућих артиљеријских зрна, намењених уништавању непријатељске живе силе (картеч и шрапнел) и до појаве брзометних пушака („винчестер“ и др.), па и до првих митраљеца („рипли“, „гетлинг“, „максим“). Све то изазива огромне губитке и ужасна рањавања.

¹⁶ Пошто су током Америчког грађанског рата (1861–1865) вршени разни ратни злочини, Френсис Либер припремио је за јединице Севера једну врсту кодификације правила ратног права коју је 24.4.1863. председник Линколн прокламовао као Општу наредбу бр. 100. Ова кодификација, која је по имену свог творца постала позната као Либеров законик, санкционисала је бројне ратне злочине, предвиђајући, поред осталог, смртну казну за таква дела као што су намерно убијање непријатеља који је онеспособљен за борбу, убиство и тешко злостављање цивилног становништва и др.

страдањима успели да привуку пажњу јавног мњења.¹⁷

Једна од таквих била је Британка Флоренс Нахтигнгел (*Florence Nightingale*) која се сматра првом модерном болничарком. Прославила се у време Кримског рата (1853-1856) када је организовала војне болнице и увела нове начине неге рањеника, што је резултирало драстичним падом њихове смртности. Војници којима је спасила животе величали су је, тако да је по повратку у Британију постала национална јунакиња. Објавила је две књиге – „О факторима који утичу на здравље, ефикасност и управљање болницама британске армије“ (1858) и „Напомене о неговању болесника. Шта то јесте и шта није“ (1860).

Када је реч о Динану, он је био сведок ужаса после битке код Солферино 24.6.1859. вођене између Француске и Сардиније с једне, и Аустрије с друге стране. Тада је на бојном пољу, уз преко 4.000 мртвих, остало и близу 35.000 незбринутих рањеника, међу којима је велики број подлегао повредама само зато што није била обезбеђена адекватна медицинска помоћ.¹⁸

Потрешен сазнањем да су правовременом интервенцијом животи многих рањеника могли бити спашени, а патње олакшане, Динан је објавио књигу *Сећање на Солферино* (1862) у којој се zaloжио за оснивање међународне организације која би на непристрасној и хуманитарној основи пружала помоћ рањеницима у рату, као и друге врсте помоћи жртвама рата.

Веома брзо, већ фебруара 1863. Динан је успео да оснује Међународни комитет за помоћ рањеницима, који је касније преименован у Међународни комитет Црвеног крста. Комитет је и данас једна од најважнијих међународних независних хуманитарних организација.

Само нешто касније, првих дана јула те исте, 1863. одиграо се најчувенији окршај америчког грађанског рата, битка у Гетисбургу у којој је страдало преко 50.000 људи, од чега је рањених било близу 30.000. И овде је неадекватна медицинска помоћ допринела да се број смртно страдалих и патње рањених умногоструче.

¹⁷ „Интелектуални темељи“ за развој хуманитарног права постављени су заправо још много раније. Поред осталог, Жан Жак Русо је у „Друштвеном уговору“ (1762) истицао да сврха ратничког напада никада не сме бити физичко уништење непријатеља, да сила може да се користи против појединаца војника само док они пружају отпор, те да сваки војник који одложи оружје, или то мора да учини због рањавања, више није непријатељ. Н.Р.Gaser, *Međunarodno humanitarno pravo*, Međunarodni pokret Crvenog krsta i Crvenog polumeseca, Institut Anri Dinan, Haupt 1993, 9-10.

¹⁸ Динан је био запањен чињеницом да су присутна била само 2 лекара, без икакве пратеће медицинске службе. Успео је сам да анимира део локалног становништва да би се пружила прва помоћ за око 6.000 рањеника.

Ови догађаји, извештавање о њима у медијима и, на тој основи, пораст друштвене свести о непотребним жртвама (у то време нагло се развија новинарство, а вести, па и оне о великим биткама и страдањима, све брже и све даље се шире, поред осталог и због појаве пароброда, железнице и телеграфа) допринели су стварању климе која је погодовала закључењу вишестраног међународног споразума за заштиту војних рањеника.

И заиста, већ наредне, 1864. године Федерални савет Швајцарске сазвао је међународну дипломатску конференцију ради усвајања међународног споразума којим би се на широком међународном плану уредило питање побољшања положаја рањеника и болесника у рату. Од укупно 25 позваних, на конференцији су учествовали представници 16 држава.

Конференција је трајала од 8. до 22. аугуста 1864, када је потписана Конвенција о побољшању судбине војних рањеника у војскама у рату. То је био први случај уређења заштите рањеника и болесника путем универзалног међународног уговора. Наиме, премда у тренутку потписивања Конвенција није била универзалног карактера (потписао ју је само један број европских држава) она је закључена са намером да једног дана везује све државе света.

Ова очекивања су убрзо потврђена. Мада је Конвенцију одмах потписало само 12 држава,¹⁹ до краја 1864. круг чланица попео се на 14,²⁰ а у наредним годинама наставио је да се шири. Већ 1869, Конвенција је имала 21, до краја XIX века 43, а у време своје прве ревизије (1906) тачно 50 чланица.²¹

Конвенција је три пута мењана и допуњавана (1906, 1929. и 1949), а послужила је као основа и за три остале Женевске конвенције о заштити жртава рата и допунске протоколе уз њих.

Изменама из 1906, Конвенција је, поред осталог, проширена на болеснике. Ужаси Првог светског рата и свест о страдањима војних рањеника и болесника довели су до потписивања 1929. нове, још садржајнија верзија Конвенције.²² Нова ревизија извршена је после Другог светског рата када је ова материја уређена Женевским конвенцијама о заштити жртава рата (1949) и допунским протоколима

¹⁹ Баден, Белгија, Виртеберг, Данска, Италија, Холандија, Португалија, Пруска, Француска, Хесен, Швајцарска и Шпанија.

²⁰ Конвенцију су децембра те исте, 1864. потписале Норвешка и Шведска.

²¹ Списак конкретних чланица са годином када су ратификовале Конвенцију види у: "Parties to the 1864. Geneva Convention", in *List of Parties to the Geneva Conventions*, Wikipedia, http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_parties_to_the_Geneva_Conventions.

²² Поређења ради, имала је 39 чланова, за разлику од само 10 чланова колико их је имао изворни текст из 1864.

уз њих, у првом реду Женевском конвенцијом за побољшање положаја рањеника и болесника у оружаним снагама у рату (I женевска конвенција) и Женевском конвенцијом за побољшање положаја рањеника, болесника и бродоломника оружаних снага на мору (II женевска конвенција).

Поређења ради, док је првобитни текст Конвенције из 1864. имао само 10 чланова, важећа Конвенција из 1949. има 64 члана, не рачунајући текстове прилога, а уз то заштита рањеника, болесника и бродоломника оружаних снага на мору уређена је посебном конвенцијом која, не рачунајући прилоге, има 63 члана. Није реч само о много већем броју одредби, већ су у питању далеко потпунија, прецизнија и хуманија решења.

4.2. Садржина решења

Изворни текст Конвенције из 1864. је у укупно 10 чланова регулисао заштиту војника онеспособљених за борбу (рањеника и болесника) и, са друге стране, статус и заштиту медицинског и помоћног особља, медицинских објеката и добара (материјала).²³

Ближе гледајући, чланом 1. утврђено је да ће амбуланте и војне болнице бити признате као неутралне и да ће их, као такве, зараћене стране поштовати и штити, све док се у њима налазе рањеници и болесници. Неутралност престаје ако ове амбуланте или болнице заузму војне снаге.

Одредбом из члана 2. прецизирано је да ће лица која припадају интендатској, медицинској, административној и транспортној служби и војни свештеници уживати исту заштиту кад су на дужности и све док има рањеника којима је потребна помоћ.

Према члану 3, када непријатељ заузме односно подручје, поменута лица настављају да обављају своје функције у болници или амбуланти у којој служе или се могу повући да би се спојили са јединицама којима припадају. Кад у овим околностима ова лица престану да врше своје функције, окупирајућа сила дужна је да их преда непријатељским предстражама.

²³ За текст Конвенције види: *Convention for the Amelioration of the Condition of the Wounded in Armies in the Field*, Geneva 22 August 1864, ICRC, <http://www.icrc.org/ihl/52d68d14de6160e0c12563da005fdb1b/87a3bb58c1c44f0dc125641a005a06e0>.

Јелена Лопичић-Јанчић приказује решења Конвенције, али на више места даје нешто другачија тумачења и преводе на српски од оних које ми овде дајемо. Она наводи и читав текст Конвенције на француском. Ј.Љ.Лопичић-Јанчић, „Конвенција о побољшању судбине војних рањеника у војскама у рату, од 22. августа 1864. године, *Crimen* 1/2011, 110-111, 112-114.

Добра војних болница подлежу законима рата и лица која су била у служби у овим болницама могу приликом повлачења понети са собом само оне предмете који су у њиховом приватном власништву. За разлику од тога, у истим околностима амбуланте имају право да задрже своју опрему (чл. 4).

Члан 5. регулише помоћ рањеницима од стране локалног становништва. Становници који преузму на себе бригу о рањеницима морају се поштовати и остати слободни. Команданти зараћених сила дужни су да апелују на хуманост становништва и да га обавесте да ће у случају хуманог понашања оно уживати неутралност. Присуство било ког рањеног борца који је добио склониште и бригу у приватној кући обезбеђује тој кући заштиту. Становник који је пружио склониште рањенику биће изузет од обавезе пружања смештаја војсци и од дела других војних контрибуција.

Према члану 6. рањени или болесни борци, ма којој нацији припадали, морају се покупити и збринуту. Када то прилике допуштају и уз сагласност обеју страна, војни команданти могу одмах предати непријатељским предстражама борце рањене у окршају. Они за које се после опоравка процени да нису способни за војну службу, враћају се у своју земљу. И остали могу бити послати у отаџбину, под условом да више не учествују у датом оружаном сукобу. Лица која се евакуишу и особље које их спроводи сматрају се апсолутно неутралним.

Одредбом из члана 7. прецизирано је да се усваја препознатљива и јединствена застава за болнице, амбуланте и лица која се евакуишу. Уз ту заставу у свим околностима мора бити истакнута и државна застава. Уз то, особље које ужива неутралност може да носи траку око руке, с тим да ово питање решавају војне власти. И застава и трака треба да имају црвени крст на белој позадини.

О извршењу Конвенције старају се војни команданти зараћених армија, поштујући упутства добијена од својих влада и у складу са општим начелима утврђеним овом конвенцијом (чл. 8).

Чланови 9-10. садрже завршне и прелазне одредбе. Ту је утврђено да се Високе уговорне стране слажу да проследе Конвенцију са позивом за приступање оним владама које нису биле у могућности да пошаљу своје представнике на међународну конференцију у Женеви, на којој је Конвенција усвојена. Уз то, утврђено је да ће Конвенција бити ратификована и да ће ратификациони инструменти бити размењени у Берну у року од четири месеца, или, ако је могуће, и раније.

Не само да је Конвенција кодификовала одређене принципе који су већ били део општег обичајног права, већ је представљала прогресивни развој међународног права у овој области, уневши

важна нова решења као што су она о смештају рањеника у приватне куће или о јединственом знаку распознавања лица под заштитом (црвени крст).

4.3. Даљи ток

Убрзо су се показали одређени проблеми у вези са тумачењем и применом неких решења Конвенције. На њих су указали већ аустројско-пруски рат 1866. и француско-пруски рат 1870-1871,²⁴ а, сасвим логично, јавила се и тежња да се принципи Конвенције прошире и на рат на мору.

То је довело до одржавања у Женеви 1868. Друге конференције, која је припремила нових 15 чланова. Конвенција је допуњена новим решењима и проширена је на поморски рат, укључујући заштиту бродоломника. Државе, међутим, нису биле вољне да прихвате ову ревизију. То, међутим, не значи и да су ови напори били сасвим узалудни. Премда нису званично ступиле на снагу, поменуте допуне доживеле су примену у пракси – стране које су учествовале у неким од најважнијих оружаних сукоба тога времена (француско-пруски рат 1870-1871, шпанско-амерички рат 1889) сложиле су се да ће поштовати та решења.²⁵ Дакле, премда ревидирана конвенција из 1868. никада није ступила на снагу, у њој садржана правила су примењена, мада у ограниченом обиму (на основу билатералног договора зарађених страна).²⁶

У наредним годинама на разне начине долази до развоја ратног и хуманитарног права, са снажним ослоном управо на Конвенцију

²⁴ Поред осталог, немачки канцелар Бизмарк у француско-пруском рату (1870-1871) признавао је право на хуманитарни поступак припадницима регуларних јединица француске армије, али је оспоравао такво право француским „слободним стрелцима“ и добровољцима-страним држављанима, који су се борили у саставу француских регуларних јединица. А.Ник, „Заштита рањеника и болесника у народноослободилачком рату“, у: Р.Ђондовић (гл. ур.), Санитетска служба и санитетска служба у народноослободилачком рату Југославије 1941-1945, књига IV, Београд 1989, 273.

²⁵ Ј.Ђ.Лопичић Јанчић, „Конвенција о побољшању судбине војних рањеника у војскама у рату од 22. августа 1864. године, *op. cit.*, 112; В.Јончић, Међународноправни статус учесника оружаних сукоба, Београд 2012, 57-58.

²⁶ Тачно 35 година након потписивања Женевске конвенције, на Првој хашкој конференцији (1899) 15 држава је коначно потписало Конвенцију о примени начела Женевске конвенције на поморски рат.

из 1864.²⁷ У релативно кратком периоду од 50 година, између 1856. и 1907. склопљени су и ступили на снагу 14 међународних споразума о правилима ратовања, међусобним односима зарађених страна и њиховим односима с неутралним земљама, 4 споразума о заштити појединца у рату,²⁸ и око 250 одредби којима су регулисана најзначајнија питања и утврђена основна правила везана за рат на копну и мору.²⁹ С тим у вези, ако се изузме Париска декларација (1856) која се односила само на поморски рат и чија су се решења, уосталом, исцрпљивала у само 4 реченице везане за гусарење, неутралну имовину и блокаду,³⁰ први наредни споразум била је Женевска конвенција (1864) а сви остали документи следили су за њом.

5. Значај Конвенције

5.1. Утицај на унутрашње прописе држава

Конкретна решења Конвенције, али и општа позитивна клима створена њеним потписивањем, утицали су на то да принципи Конвенције буду прихваћени и даље разрађени одговарајућим прописима држава.

Овде је, илустрације ради, занимљиво поменути да је Србија и пре званичног стицања независности (1878) одржавала међународне односе са низом држава, те да је била везана једним бројем двостраних и вишестраних споразума, поред осталог из области ратног и хуманитарног права. Уосталом, након што је 6.2.1876. основано Српско друштво Црвеног крста,³¹ Србија је већ 24.3.1876. приступила Женевској конвенцији (1864). Наредне, 1877, Србија усваја и посебна „Ратна правила по међународном праву“, која у својих 92 члана обавезују војнике да се у рату понашају човечно. Поред осталог, чл. 25. било је прецизирано да непријатељу

²⁷ Јамчењем начела заштите рањеника, први пут је на широкој уговорној основи јасно истакнута неопходност ограничења војне потребе у корист принципа хуманости, што је довело до тога да су релативно брзо основне идеје заштите рањеника и болесника проширене и на заштиту других категорија жртава рата. Р.Јовановић, „Болесници и рањеници“, *Југословенска ревија за међународно право* 2/1958, 319-320.

²⁸ Женевска конвенција (1864), Женевска конвенција (1906), Конвенција за ослобођење болничких бродова за време рата плаћања свих обавеза и такси наметнутих у корист државе (1904) и Десета хашка конвенција о прилагођавању на поморски рат начела Женевске конвенције (1907).

²⁹ К.Обрадовић, М.Шаховић, М.Деспот, *op. cit.*, 61-62.

³⁰ За текст види: „Декларација о поморском праву (Париска декларација, 1856)“, у: М.Старчевић (прир.), *Извори међународног хуманитарног права*, Београд 1999, 267.

³¹ Више_Историјат, Црвени крст Србије, www.redcross.org.rs/Историјат-0~2395.

који је рањен на бојном пољу или који лежи у болници мора бити пружена неопходна лекарска помоћ.³²

Уз Правилник донета је и Наредба министра војног за све офицере, ниже чиновне и редовне војнике Књажевске српске стајаће војске и народне војске (Но. 838, 1877) која је, мада самосталан акт, чинила саставни део „Ратних правила“.³³ Поред осталог, она изричито предвиђа неповредивост и заштиту амбуланти, пољских, друмских, резервних, сталних и приватних болница; утврђује да су сва лица која служе при овим установама (сви лекари, апотекари, комесари, свештеници, носиоци рањеника, болничари и послуга) неповредиви за време рата, докле год врше своју дужност; прецизира да сваки рањеник кога су примили у некакву приватну кућу постаје за ту кућу заштита; и др. Посебно је занимљив чл. 5. који прописује: „За време битке и пошто се битка сврши, ваља покупити све рањенике и болеснике без разлике – и своје и непријатељске; при томе непријатељски рањеници и болесници могу се одмах после битке предати непријатељским предстражама, ако командант нареди и ако се обе стране тако договоре, и ако околности допусте; а ако је то немогуће, онда се и непријатељски рањеници и болесници лече у својим болницама. Они уживају онакву исту храну, негу и лечење, као и наши болесници и рањеници.“ Наредба садржи и многа друга решења којима се не само потврђују, већ и даље разрађују решење Женевске конвенције.³⁴

5.2. Утицај на развој међународног хуманитарног права

Већ је било речи о томе да, ако се изузме по много чему особена Париска декларација о поморском рату (1856), Женевска конвенција (1864) је била први корак иза кога је уследило доношење читавог низа разних споразума, којима је на ширем плану кодификована материја ратног и хуманитарног права. У том смислу, може се с правом закључити да је Женевска конвенција била темељ низа сличних, али све шире конципираних међународних уговора, чији је циљ био да се

³² Више: Ј.Лопичић, „Рањеници и болесници у законодавству Србије 1878-1918. године“, *Историја медицине – Растко нет*, <http://www.rastko.rs/rastko/delo/14679>.

³³ Велики део ових правила која су имала 92 члана, може се, заједно са Наредбом министра војног, наћи у: *Истраживање хуманитарног права*, МКЦК, 67-70, www.redcross.org.rs/slika_715_приручник.pdf.

³⁴ Поред осталог, у чл. 6. Објашњено је да је Турска молила да јој се призна да уместо знака црвеног крста употребљава знак црвеног полумесеца, те да је Србија 18.5.1877. изјавила „да ће црвеном полумесецу на белој застави и повесци давати ону важност и значај који у хришћанским државама има црвени крст.“

извођење непријатељстава подвргне одређеним правним правилима, а нарочито да се и у условима рата осигура хумано поступање према рањеницима и болесницима и санитетском особљу које се брине о њима, а затим и према ратним заробљеницима и цивилном становништву страна у сукобу.

1. Хашке конвенције (1899. и 1907). - Међу овим споразумима од посебног значаја су чувене Хашке конвенције, усвојене на Хашком конференцијама 1899. и 1907,³⁵ којима је кодификована материја међународног ратног и хуманитарног права. Од свих тих докумената (14 конвенција и један број декларација и резолуција) у непосредној вези са односом према рањеницима и болесницима су нарочито два споразума.

Први је Конвенција о прилагођавању на поморски рат начела Женевске конвенције о побољшању судбине рањеника у рату на копну од 22.8.1864, усвојена на Првој хашкој конференцији 1899. Као што јој и назив каже, њом су принципи Женевске конвенције проширени на рат на мору, уз регулисање појединих специфичних питања (статус болничког брода, статус бродоломника и др.).³⁶

Други је Правилник о законима и обичајима рата на копну (прилог уз IV хашку конвенцију о законима и обичајима рата на копну, 1907).³⁷ Мада од значаја могу бити и неке друге одредбе Правилника,³⁸ нарочито је занимљива она из чл. 21. која прецизира: “Обавезе учесника у рату у вези са болесницима и рањеницима прописане су Женевском конвенцијом.”

2. Женевске конвенције о заштити жртава рата. - С друге стране, сама Женевске конвенција доживела је ревизије 1906. и

³⁵ Више о Хашким и другим конференцијама из овог периода: P. A. Higgins, *The Hague Peace Conferences and Other International Conferences concerning the Laws and Usages of War* (1909), The Online Library of Liberty – A Project of Library Fund Inc., http://lf-oll.s3.amazonaws.com/titles/1053/Higgins_0466_EBk_v6.0.pdf.

³⁶ За текст види: *Convention (III) for the Adaptation to Maritime Warfare of the Principles of the Geneva Convention of 22 August 1864*, The Hague, 29 July 1899, ICRC, <https://www.icrc.org/ihl/INTRO/155?OpenDocument>.

³⁷ За текст види: В.Тодоровић (прир.), „Ратно право и безбедност“, *Међународни уговори*, књига 3, том 1, 157-169.

³⁸ Нпр. она из чл. 14. у вези са обавештавањем о ступању ратног заробљеника у болницу. Од значаја је, уосталом, и тзв. Мартенсова клаузула, како се назива одредба у уводу саме Конвенције која на општи начин инсистира на хуманизацији рата, тако што утврђује: „Док један потпунији зборник закона рата не буде могао бити проглашен, Високе стране уговорнице сматрају корисним да потврде да, у случајевима који нису предвиђени прописима од њих усвојеним, становништво и учесници у рату остају под заштитом и влашћу начела међународног права онаквим како она произлазе из обичаја установљених међу просвећеним народима, закона човечности и захтева јавне савести.“ Више: Б.Кривокапић, *Енциклопедијски речник међународног права и међународних односа*, Београд 2010, одредница “Мартенсова клаузула”, 515-516.

1929, а затим је као Прва женевска конвенција, постала део и данас важећег комплета од четири Женевске конвенције о заштити жртава рата (1949).³⁹ Овај систем Женевских конвенција касније је допуњен допунским протоколима I и II (1977) и III (2005).⁴⁰

То су све познати споразуми, темељи савременог ратног и хуманитарног права. Овде не само да нема простора, већ нема ни потребе бавити се њима.

3. Међународно кривично право. - Као што је представљала почетни резултат у широком уговорном регулисању права оружаних сукоба, тако исто је Женевска конвенција утицала и на развој међународног кривичног права. Наиме, кршење њом утврђених решења и принципа представља ратни злочин и/или злочин против човечности.

Осврћући се само на савремену праксу, довољно је подсетити да Статут Хашког трибунала, већ у чл. 2.⁴¹ прецизира да је Трибунал овлашћен да гони лица која су чинила или наређивала да се чине тешке повреде Женевских конвенција од 12.8.1949.

Уосталом, и најважнији документ савременог међународног кривичног права – Римски статут (1988) којим је основан стални Међународни кривични суд – у чл. 8/2/а прецизира да за сврху тог статута, “ратни злочин” подразумева “озбиљна кршења Женевских конвенција од 12. августа 1949.”⁴²

А први корак ка усвајању Женевских конвенција из 1949. и уједно камен темељац њихових решења, била је управо Конвенција из 1864.

4. Опште обичајно међународно право. - Женевске конвенције о заштити жртава рата (1949) везују практично све државе света. На

³⁹ Женевска конвенција за побољшање положаја рањеника и болесника у оружаним снагама у рату (I Женевска конвенција), Женевска конвенција за побољшање положаја рањеника, болесника и бродоломника оружаних снага на мору (II Женевска конвенција), Женевска конвенција о поступању са ратним заробљеницима (III Женевска конвенција) и Женевска конвенција о заштити грађанских лица за време рата (IV Женевска конвенција).

⁴⁰ Допунски протокол о заштити жртава међународних оружаних сукоба (Протокол I, 1977), Допунски протокол о заштити жртава немеђународних оружаних сукоба (Протокол II, 1977) и Допунски протокол који се односи на усвајање допунског знака распознавања (Протокол III, 2005).

⁴¹ Дакле, пре навођења стварне надлежности Трибунала за гоњење учинилаца ратних злочина (чл. 3), геноцида (чл. 4) и злочина против човечности (чл. 5).

⁴² Затим се наводе конкретни кажњиви поступци, с тим да се на неколико места опет изричито помињу Женевске конвенције (чл. 8/2/b/vii, xxii-xxv; 8/ 2/c; 8/2/d/ii, vi).

дан 2.2.2016. оне имају 196 чланица.⁴³ То, уз чињеницу да обавезност ових споразума никада није оспорена, већ је, напротив стално потврђивана и у пракси, и путем других међународноправних докумената, али и националним прописима држава, даје за право да се констатује да су решења ових споразума прерасла у опште међународно обичајно право. То другим речима значи да су обавезна за све државе, па и оне које еветуално нису ратификовале Женевске конвенције (1949). Још једном, први корак ка томе, било је усвајања Женевске конвенције 1864.⁴⁴

5.3. Утицај на праксу

Сврха свих правних прописа, па и оних из домена међународног права, јесте да буду доследно примењени, да се по њима заиста и поступа.

То, разуме се, важи и за Женевску конвенцију (1864). Њено усвајање извршило је позитиван утицај на праксу на два начина – непосредно и посредно, а утицао је и на развој културе људских права.

1. Непосредни утицај. - Конвенција је примењена у пракси врло брзо након што је потписана. То се догодило у аустро-пруском (1866), а затим и у француско-пруском (1870-1871), руско-турском (1876-1878), српско-бугарском (1885), шпанско-америчком (1889) и другим ратовима.⁴⁵

Већ у аустријско-пруском рату (1866), дакле, само 2 године након њеног потписивања, показале су се користи које Конвенција пружа. Поред осталог, 12 националних хуманитарних друштава послало је помоћ медицинским службама обеју зараћених страна, обезбеђујући медицинске екипе, амбуланте, потрештине и новац.⁴⁶

⁴³ Све чланице УН (њих 193), Света Столица, Палестина и Кукова острва. *Treaties and States Parties to Such Treaties*, ICRC, http://www.icrc.org/applic/ihl/ihl.nsf/States.xsp?xp_viewStates=XPages_NORMStatesParties&xp_treatySelected=365; „List of Parties to the Geneva Conventions”, *Wikipedia*, https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_parties_to_the_Geneva_Conventions.

О самој Првој женевској конвенцији (1949) више: Pictet Jean S. (gen. ed.): *Commentary, I Geneva Convention for the Amelioration of the Condition of the Wounded and Sick in Armed Forces in the Field*, Geneva 1952, http://www.loc.gov/frd/Military_Law/pdf/GC_1949-I.pdf.

⁴⁴ Више: Б.Кривокапић, *Међународно јавно право*, Београд 2014, 114-115.

⁴⁵ Након што је 1906. односно 1929. Доживела одређење измене и допуне, Конвенција је нашла примену и у Првом и у Другом светском рату.

⁴⁶ A. Durand, *The International Committee of the Red Cross*, ICRC, Geneva 1981, 16.

Конвенцијом је суштински основан Црвени крст,⁴⁷ који је учинио изузетне услуге рањеницима, болесницима, другим несрећницима, па и човечанству у целини. Мисли се како на Међународни комитет Црвеног крста са седиштем у Женеви,⁴⁸ тако и на национална друштва Црвеног крста (прво основано у Виртебергу 1864) и на Међународну федерацију друштава Црвеног крста и Црвеног полумесеца. Сви заједно они чине Међународни покрет Црвеног крста и Црвеног полумесеца.⁴⁹ Са 187 националних друштава Црвеног крста и Црвеног полумесеца, то је данас највећа хуманитарна мрежа на свету, са близу 100 милиона волонтера који су пружили подршку милионима људи у најразличитијим катастрофама.

Остварујући своје циљеве Црвени крст је предузимао сасвим конкретне кораке у време многих оружаних сукоба, укључујући и оба светска рата – старао се о прикупљању и дистрибуцији лекова, завоја, ћебади и друге хуманитарне помоћи, вршио посете заробљеничким логорима и надзор над положајем ратних заробљеника; организовао и обезбеђивао помоћ цивилном становништву, репатријацију деце, помоћ избеглицама и др.).⁵⁰ Уз то је иницирао одржавање међународних конференција и учествовао у изради и усвајању међународних конвенција о заштити жртава рата. За изузетан допринос миру и унапређењу положаја жртава рата и других

⁴⁷ Потписивањем Прве Женевске конвенције основан је Црвени крст, <http://beleznica.wordpress.com/2011/09/26/potpisivanjem-prve-zenevske-konvencije-osnovan-je-crveni-krst/>

⁴⁸ Премда чланови Комитета (има их укупно 25) могу бити искључиво швајцарски држављани, организација се назива међународном због тога што делује на међународном плану. Комитет има огранке у осамдесетак држава, а његово особље укупно броји преко 12.000 људи. Више о оснивању МКЦК и првим годинама његовог рада, од оснивања до краја Другог светског рата: G.Willemin, R.Heacock, J.Reymond, *The International Committee of the Red Cross*, Martinus Nijhoff Publishers 1984, 19-27; D.P.Forsyte, *The Humanitarians – The International Committee of the Red Cross*, Cambridge University Press 2005, 13-50, M.Finnemore, *National Interest in International Society*, Cornell University Press 1996, 69-86.

⁴⁹ Више: Б.Кривокапић, Енциклопедијски речник међународног права и међународних односа, *op. cit.*, одреднице „Црвени крст“, 149-150, „Међународни комитет Црвеног крста“, 542-543 и одреднице на које се у њима упућује; *International Red Cross and Red Crescent Movement*, <https://www.icrc.org/en/who-we-are/movement>; *International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies*, <http://www.ifrc.org/>; *International Committee of the Red Cross*, <http://www.icrc.org/eng/>; *International Red Cross and Red Crescent Movement*, Wikipedia, http://en.wikipedia.org/wiki/International_Red_Cross_and_Red_Crescent_Movement.

⁵⁰ Током времена проширио је своје ангажовање и на неке ситуације које не проистичу из оружаног сукоба – пружање помоћи жртвама природних катастрофа, помоћ избеглицама које нису последица рата, посете политичким затвореницима и сл.

страдалника, Црвени крст је добио чак 4 Нобелове награде за мир.⁵¹

Уосталом, Конвенција је створила и данас свима добро познати међународни знак распознавања санитарских служби у војскама односно хуманитарних организација и служби за пружање помоћи рањеним и болесним припадницима оружаних снага. Реч је о Црвеном крсту (црвени крст на белој подлози) односно алтернативно о Црвеном полумесецу, а у најновије време и о Црвеном кристалу.⁵² Сам овај знак спасио је многе животе широм света.⁵³

Каснијим изменама и допунама Конвенције одн. Женевских конвенција, створени су и други међународно признати знаци, који служе за идентификацију и заштиту одговарајућих категорија људи и објеката. Они могу бити представљени у разним облицима и могу, зависно од прилика, бити истакнути на застави, на зидовима и крововима зграда, санитарским возилима, болничким бродовима, могу се носити на повезу на руци, и сл. Пошто су установљени Женевским конвенцијама, ти симболи су познати као Женевски знаци.⁵⁴

2. Посредни утицај. - Конвенција је на праксу утицала и на посредан начин. Она је допринела стварању опште климе повољне

⁵¹ Прву Нобелову награду за мир је 1901. добио оснивач Црвеног крста Анри Динан; затим ју је 1917. и 1944. добио Међународни комитет Црвеног крста, а 1963. припала је Међународном комитету Црвеног крста и Федерацији друштва Црвеног крста и Црвеног полумесеца.

⁵² Иако је већ 1865. постала уговорница Женевске конвенције (1864) Турска је током рата против Русије 1876–1878. изјавила да ће поштовати Конвенцијом утврђени знак црвеног крста који штити санитарске јединице непријатеља, али да ће за означавање сопствене санитарске службе користити знак црвеног полумесеца. Ово решење примењено је у пракси. Доста касније, на дипломатској конференцији 1929. прихваћено је да се уз црвени крст призна употреба и црвеног полумесеца и црвеног лава и сунца. Од тада знак црвеног полумесеца користе муслиманске државе. Црвени лав и сунце били су у употреби у Персији одн. Ирану све до 1980. (од тада се користи црвени полумесец). Коначно, на захтев заједница које не припадају ни хришћанском, ни муслиманском свету, Трећим допунским протоколом уз Женевске конвенције о заштити жртава рата (1949), усвојеним 2005, као неутралан симбол са истим значењем усвојен је црвени кристал (дијамант) – квадрат црвене боје, на белој подлози.

⁵³ Тако што је јасно указао на неутралност и неповредивост односних лица и објеката (болница, амбуланти, санитарских возила, бродова и сл.) и тиме их заштитио од напада.

⁵⁴ Најважнији знак је црвени крст на белом пољу (одн. црвени полумесец или црвени кристал) који означава санитарске зоне и зоне безбедности, болнице и амбуланте, болничке бродове и сл. У конвенцијама се помињу и друга обележја, као што су знаци распознавању које носи особље добровољних друштва за пружање помоћи; слова „PW“ одн. „PG“ (од енгл. *prisoners of war*, одн. фр. *prisonnier de guerre*, ратни заробљеници); слова „IC“ (скр. од енгл. *internment camp*, логор за интернирање) и др. Ове знаке могу користити само овлашћена лица, искључиво у предвиђене сврхе. Државе уговорнице дужне су да се уздржавају од злоупотребе тих знакова и да предузимају потребне мере за спречавање и сузбијање њихове злоупотребе.

за, колико је то могуће, хуманизацију рата, и конкретно, збрињавање и заштиту рањеника. Поједине државе су, штавише, учиниле и много више од оног на шта их је обавезивала Конвенција, пружајући тако доказ праве човечности.

Најбољи пример је Србија. Када је, за време рата против Бугарске 1885. увидела да противник нема организовани санитет, те да његови рањеници остају препуштени сами себи, она је на један дан прекинула рат да би пропустила конвоје са санитетском помоћи, упућене Бугарској из Беча. Међутим, влада Србије се није задовољила тиме, већ је из својих магацина додала лекове, ћебад, кревете и друге потрештине за отварање једне болнице у Бугарској. Другим речима, поклонила је своје залихе свом непосредном непријатељу, земљи са којом је тренутно била у рату. За овај у историји ратовања незабележен чин, Међународни Црвени крст је доделио посебно признање Црвеном крсту Србије, а у холу зграде Међународног Црвеног крста у Женеви стоји табла на којој пише: “Буди тако хуман као што је била хумана Србија 1885. године.”⁵⁵

3. Утицај на развој културе људских права. - Један од важних посредних утицаја је и општи утицај Конвенције на развој културе поштовања људских права. Данас никоме не треба објашњавати да се и према непријатељским рањеницима и болесницима, али ратним заробљеницима и цивилима мора поступати човечно, уважавајући њихова права.

То не значи да у пракси није било или нема кршења тих права. Свако право се, нажалост, понекад крши. Ни међународно хуманитарно право није у том погледу изузетак.

И заиста, Женевска конвенција (1864) је у изворном или ревидирам облицима (1906. 1929. одн. 1949) понекад драстично кршена, и то у разним оружаним сукобима, од разних ратујућих страна.

То је нарочито било присутно у Другом светском рату, који је и иначе најужаснији оружани сукоб у људској историји. С тим у вези, мада су одређени случајеви кршења међународног хуманитарног права, па тако и Конвенције, били у већој или мањој мери својствени скоро свим странама у сукобу, најгори примери отпадају на силе Осовине.⁵⁶ Ово не само због броја кршења, броја жртава и тежине

⁵⁵ Више: *Црвени крст: буди хуман као Србија*, <http://www.serbia.com/srpski/budi-human-kaio-srbija-2/>; Случај незапамћен у историји ратовања, <http://www.dnevno.rs/ekalendar/zanimljivosti-iz-istorije/85289-slucaj-nezapamcen-u-istoriji-ratovanja-srpska-vojna-komanda-prekinula-rat-da-propusti-medicinski-transport-za-neprijateljsku-vojsku.html>.

⁵⁶ Види: Ј. Лопичић-Јанчић, „Цивилно становништво, рањеници, болесници и ратни заробљеници у нацистичким концентрационим логорима за време Другог светског рата 1939-1945“, *Megatrend revija – Megatrend review* 4/2012, 217-230.

прекршаја, већ посебно због тога што се често није радило о изолованим инцидентима (изазваним нпр. поривом освете, примитивизмом и сл.) већ о систематским поступцима, заснованим на наређењима добијеним од највише команде. У том смислу довољно је подсетити на крајње нечовечан однос Немаца према заробљеним рањеним и болесним црвеноармејцима,⁵⁷ а посебно на њихову повремену праксу да једноставно убијају противничке рањенике.⁵⁸

Не треба се заваравати да кршења Женевских конвенција и њихових принципа није било и после Другог светског рата.⁵⁹ На жалост, било их је, а по свој прилици биће и убудуће.

Па ипак, општа слика је позитивна. Само треба замислити како би изгледао свет без Женевске конвенције, без Црвеног крста... И даље би се ратовало, али би жртве и њихове патње били многоструко већи.

Оно што је овде посебно важно, сама идеја саосећања према другом људском бићу, чак и када је он непријатељски војник, веома позитивно је утицала на развој људских права у читавом свету. На ширење схватања да су сви људи исти, људска бића, којима у невољи треба пружити помоћ. Ако огромна већина људи искрено увиђа и признаје потребу заштите рањеника, болесника и других жртава рата, чак када они припадају непријатељском табору, логично је да много лакше усваја идеју о нужности толеранције, недискриминације и одговарајућим правима других људи који припадају истој друштвеној заједници – жена, припадника етничких мањина и сл.

⁵⁷ По логици ствари, ратни злочини против рањених и болесних припадника оружаних снага непријатеља најчешће се догађају када та лица падну у заробљеништво. У том смислу, за неке од примера из праксе види: Ј.Ђ.Лопичић-Јанчић, *Ратни злочини против ратних заробљеника – судска пракса*, Београд 2005. и Ј.Ђ.Лопичић-Јанчић, *Ратни злочини против рањеника, болесника и цивилног становништва*, Београд 2012.

⁵⁸ Тако су само на Златибору 30.11.1941. Немци стрељали све непокретне партизанске рањенике које су ту нашли (њих преко 120), а у петој офанзиви (битка на Сутјесци, 1943) убили су око 1.000 рањеника и болесника, а уз њих још и 26 лекара, 9 референата санитета и око 460 болничарки и жена бораца, задужених за рад у Централној болници. Нав. према: А.Ник, *op. cit.*, 271, 276, 278-284.

⁵⁹ Више: Ј.Лопичић-Јанчић, „Кршење Женевских конвенција из 1949. Године у односу на рањенике, болеснике и ратне заробљенике у ратовима који су вођени од 1945. до 1990. године“, *Међународна политика* 1146/2012, 116-131; Ј.Лопичић-Јанчић, *Ратни злочини против рањеника, болесника и цивилног становништва – теорија и пракса*, *op. cit.*, 68-85, 97-147.

Prof. dr Boris Krivokapić

Full Professor,

Faculty of Business-Industrial Management and Law

University Union – Nikola Tesla, Belgrade

**GENEVA CONVENTION FOR THE AMELIORATION
OF THE CONDITION OF THE WOUNDED IN ARMIES IN
THE FIELD (1864)**

**On the occasion of the 140th anniversary of Serbia's accession to
the Convention**

Summary

The paper deals with the Geneva Convention for the Amelioration of the Condition of the Wounded in Armies in the Field (1864).

In the introduction, the author refers to the origins of humanitarian rules in antiquity and the Middle Ages until the nineteenth century. Also, with regard to the wars in the 19th century which, due to increased numbers of combatants and new, much more lethal means of warfare produced enormous number of killed and wounded, he shows that during this period there appeared clear necessity at the universal level, for regulation of protection of the sick and wounded in the war.

The second part of the paper deals with the Geneva Convention of 1964. The author refers to the historical background of this agreement, turns attention to the content of its the most important solutions and then briefly show further development of international humanitarian law.

The third part is dedicated to the importance of the Convention of 1864. Here the author shows the impact of this agreement on the internal regulations of the countries, the impact on the development of international humanitarian law and, in particular, the impact on practice. In the latter case, he analyzes immediate impact on practice, indirect influence and impact on the development of a culture of human rights. Particularly interesting are the places where the author points to the impact of the Convention on the development of the then Principality of Serbia relevant national law, as well as, in many ways, on an amazing example of applying the principles of the Convention by Serbia in the war against Bulgaria (1885).

The general conclusion of the author is that one should not assume that there have been no violations Geneva Conventions and that such violation

will not take place in the future. However, he believes that the overall picture is positive. In this regard he suggests that one has to imagine how the world would look like without the Geneva Convention. There would still be wars, but the sufferings of victims would be much worse.

Key words: International Law, Geneva Conventions, Victims of War, War.